

УДК 323.21 : 261.8 (477)

Л. Д. Владиченко,*кандидат філософських наук, докторантка відділення релігієзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ ПРИ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНАХ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ ЯК СУБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНО-КОНФЕСІЙНИХ ВІДНОСИН

Здійснено огляд питань виникнення, структурної організації та діяльності громадських рад при центральних органах виконавчої влади в Україні. Зазначено внесок цих консультативно-дорадчих об'єднань у вирішення актуальних питань державно-релігійного комплексу.

Ключові слова: державно-конфесійні відносини, суб'єкти державно-конфесійних відносин, органи виконавчої влади центрального значення, консультативно-дорадчі об'єднання при органах виконавчої влади.

Опыт деятельности общественных объединений при центральных органах исполнительной власти в Украине как субъектов государственно-конфессиональных отношений.

Рассмотрен вопрос возникновения, структурной организации и деятельности общественных советов при высших и региональных органах власти в Украине. Показан вклад этих консультативно-совещательных органов объединений при решении актуальных вопросов государственно-религиозного комплекса.

Ключевые слова: государственно-конфессиональные отношения, субъекты государственно-конфессиональных отношений, органы исполнительной власти центрального значения, консультативно-совещательные объединения при органах исполнительной власти.

Experience of NGOs of the Central executive bodies in Ukraine as subjects of Church-State relations.

The establishing, structure and the activity of the civic councils of the central executive bodies in Ukraine were under the focus of author in this article. Additionally there have been specified the contribution of above-mentioned advisory bodies to solving outgoing issues of state-religious complex.

Keywords: Church-state relations, the subjects of church-state relations, the central executive authorities, advisory bodies of the executive bodies of power.

Суб'єктами державно-конфесійних відносин зі сторони держави є – перші особи держави, державний орган України у справах релігій (його регіональні структурні підрозділи) та певні профільні органи виконавчої влади до компетенції яких дотично входить вирішення тих чи інших актуальних питань у відносинах між державою та релігійними організаціями, з іншого боку – це релігійні організації, між-релігійні та міжконфесійні об'єднання. З 2008 р. на рівні центральних органів виконавчої влади утворюються громадські ради до складу яких входять представники профільних державних органів та релігійних організацій. Дані громадські ради, що діють при центральних органах виконавчої влади є консультативно-дорадчими об'єднаннями і, також, являються повноправними суб'єктами державно-конфесійних відносин. Висвітлення питань щодо виникнення, організаційної структури даних громадських рад та їх діяльності є актуальним, на сьогодні, у дослідженні питань державно-конфесійних відносин.

Огляду діяльності суб'єктів державно-конфесійних відносин в Україні присвячено досить широке коло наукових досліджень. Безпосередньо питання діяльності консультативно-дорадчих об'єднань, в якості громадських утворень, при центральних і регіональних органах виконавчої влади, які утворені в контексті реалізації державної політики щодо релігій і церкви, висвітлюється серед інших питань в контексті огляду державно-конфесійних і міжрелігійних відносин у наукових доробках М. Васіна, А. Попка, Ю. Решетнікова, У. Хаварівського. Комплексні наукові дослідження з вказаної проблематики нині відсутні у науковому релігієзнавчому просторі. Дана стаття покликана заповнити вказану прогалину у наукових дослідженнях щодо висвітленні сучасних відносин держави і релігійних організацій.

Метою даної статті є надання характеристики діяльності громадським радам при міністерствах та відомствах України існуючим як суб'єкти державно-конфесійних відносин з 2008 р. Для повноцінної реалізації означеної мети автору необхідно виконати наступні завдання: визначити загальну кількість існуючих, на сьогодні, громадських об'єднань при центральних органах виконавчої влади; висвітлити хронологію їх виникнення; охарактеризувати їх структуру та діяльність щодо актуальних питань у відносинах держави та релігійних організацій.

Сучасні експерти державно-конфесійних відносин наголошують, що «позитивна динаміка розвитку міжконфесійних відносин в Україні в значній мірі залежить від діяльності міжконфесійних органів всеукраїнського та місцевого рівнів, співпраці церков і релігійних

організацій у форматі громадських рад при центральних органах виконавчої влади» [7].

Дані консультативно-дорадчі органи діють(яли) у формах громадських, науково-консультативних, експертних рад. Діяльність зазначених громадських дорадчих органів покликана поглиблювати співпрацю державних органів та релігійних організацій у різних сферах суспільного життя.

Громадська рада з питань співпраці з церквами та релігійними організаціями при Міністерстві освіти і науки, молоді та спорту з 2008 р. до 2012 р. рада мала назву Громадська рада при Міністерстві освіти і науки України з питань співпраці з церквами та релігійними організаціями. Безпосередньо Раду було створено відповідно до наказу Міністерства освіти і науки від 20.10.2008 р. № 941, яким затверджено її положення і склад. В наказі зазначено, що вказана рада «є дорадчо-консультативним органом, що утворюється з метою створення ефективних організаційних та правових умов для реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами, забезпечення відкритості діяльності Міністерства освіти і науки України (далі – Міністерство), врахування громадської думки у процесі підготовки та організації виконання його рішень, сприяння всебічному забезпеченню свободи совісті та подальшої гармонізації державно-конфесійних відносин в галузі освіти, підтримання постійного діалогу із Церквами та релігійними організаціями, більш ефективного використання їхнього потенціалу у виховному процесі» [10].

До складу Громадської ради окрім науковців, експертів, політичних і громадських діячів та уповноважених осіб Міносвіти входять уповноважені представники релігійних організацій. православного, католицького, протестантського які делеговані зацікавленими членами Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій. Раду очолює народний депутат В. Марущенко.

Конкретними результатами роботи громадської ради впродовж 2008–2012 рр. є ухвалення вищими та центральними органами виконавчої влади наступних рішень:

– постановою Кабінету Міністрів України від 17 березня 2011 р. №267 внесено зміни у перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2006 р. № 1719, безпосередньо, позицію «0203 Гуманітарні науки» розділу «Гуманітарні науки та мистецтво» доповнено спеціальністю «богослов'я (теологія із зазначенням кон-

фесії)», якій присвоєно шифр 6.020304 та перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 787 у позиції «0203 Гуманітарні науки» назва спеціальності «богослов'я» (теологія) змінено на «богослов'я (теологія із зазначенням конфесії)», яким присвоєно шифр 7.02030103 (спеціаліст) та 8.02030103 (магістр) [3];

– наказом Вищої атестаційної комісії України від 29 квітня 2010 року № 273, а в подальшому Наказом Міністерства освіти і науки молоді та спорту України від 14.09.2011 № 1057 до переліку спеціальностей з філософії, за якою присуджуються наукові ступені кандидата і доктора наук «внесені такі напрями ... як ... «Богослов'я (Теологія)» [5] та надано шифр 09.0014 [9];

– рекомендацією Міністерства освіти і науки в 2010 р. схвалено навчальну програму для загальноосвітніх навчальних закладів «Основи християнської етики» для 1–11 класів. Як зазначається у пояснювальній записці програми «Курс «Основи християнської етики» є дисципліною християнсько-світоглядного, культурного та освітньо-виховного спрямування, який вибудовується як фундамент буттєвих цінностей сучасної людини. Він не є вченням віри, не включає релігійних обрядів, не ставить за мету залучення до певної конфесії. Викладання предмету передбачає виховання в учнів поваги до свободи совісті, релігійних та світоглядних переконань інших людей; здатності до співжиття в полікультурному та поліконфесійному українському суспільстві» [4, с. 4].

Наказом Міністерства науки, молоді та спорту «Деякі питання визнання дипломів і наукових ступенів випускників вищих духовних навчальних закладів» від 21.11.2011 р. № 1210 створено робочу групу яка має розробити відповідні нормативні акти і внести їх на розгляд міністерства щодо визнання дипломів і наукових ступенів випускників вищих духовних навчальних закладів [2].

Громадська рада при міністерстві охорони здоров'я України з питань співпраці із Всеукраїнською радою церков і релігійних організацій була створена на підставі угоди від 16 грудня 2008 р. про співробітництво між Всеукраїнською Радою Церков і релігійних організацій та Міністерством охорони здоров'я України [14]. Громадська рада, окрім іншого, створена з метою: підтримання постійного діалогу із Церквами і релігійними організаціями з метою врахування їх думки під час ухвалення владних рішень, вирішення проблемних питань у сфері охорони

здоров'я та посилення взаємного співробітництва; взаємодії у справі гуманізації сфери охорони здоров'я, медичної опіки, формування підходів до питань біоетики, яка здійснюється на основі поваги до прав та гідності людини, традиційних духовних, морально-етичних та культурних цінностей, та враховуючи взаємозв'язок духовного та фізичного здоров'я людини; посилення співпраці у соціальній сфері та залучення духовного потенціалу та досвіду соціальної роботи Церков і релігійних організацій у сфері охорони здоров'я та діяльності Міністерства.

Головою Громадської ради є академік НАН України та Академії медичних наук України Ю.І. Кундієв. Склад ради окрім науковців і держслужбовців передбачає представників релігійних організацій.

На засіданнях ради обговорюються наступні питання: пропагування здорового способу життя, захист життя (звуження практики абортів), паліативної опіки, питання медичного капеланства (душпастирської опіки пацієнтів та персоналу), шляхи вдосконалення процесу вакцинації в Україні, проект Етичного кодексу лікаря тощо.

Рада у справах душпастирської опіки при Міністерстві оборони України створена за спільною ініціативою представників міністерства та Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій, які 10 листопада 2008 р. підписали меморандум про співпрацю. Як зазначається у положенні ради (затвердженого міністром оборони України (на той час Ю. Єхануров) від 17 березня 2009 р. №115) «Членство в Раді є добровільним. Представники Церков (релігійних організацій) набувають членства через офіційне звернення голови релігійного об'єднання (конфесії) на ім'я Міністра оборони України, в якому зазначені дві кандидатури від конфесії – відповідальний Церкви (релігійної організації) за взаємодію зі Збройними Силами України (далі – відповідальний Церкви) та його заступник» [6].

З 15 грудня 2011 р. головою ради є протоієрей Димитрій Садов'як, голова Синодального управління духовно-патріотичного виховання у Збройних силах та інших військових формуваннях України Української Православної Церкви Київського Патріархату.

Вагомим результатом діяльності Ради є розроблення Концепції душпастирської опіки військовослужбовців Збройних Сил України, яку затвердило Міністерство оборони України. Передбачається, що розроблена Концепція буде прийнята окремим законодавчим актом. «Слід зауважити, що у питанні співпраці держави з церковними інституціями у сфері духовної опіки військовослужбовців Україна залишається однією з небагатьох європейських країн, де інститут військового капеланства залишається нормативно неврегульованим» [11].

Зазначимо, що у січні 2009 р. була створена *Громадська рада при Міністерстві закордонних справ України з питань співпраці з релігійними організаціями*. Однак, за три роки свого існування радою не було проведено жодного засідання. Можна говорити про те, що рада існує тільки де-юре. Представники громадськості, зокрема Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій та Рада євангельських протестантських церков України, Інститут релігійної свободи неодноразово звертали увагу представників влади щодо активізування її роботи. Отже на сьогодні, одним із актуальних питань державно-конфесійних відносин є актуалізація роботи Громадської ради при Міністерстві закордонних справ України з питань співпраці з релігійними організаціями.

Науково-консультативна рада з питань релігії та національностей при Національній експертній комісії України з питань захисту суспільної моралі була створена в жовтні 2010 р. на підставі реалізації меморандуму про співробітництво між Національною експертною комісією України з питань захисту суспільної моралі і Всеукраїнською радою церков і релігійних організацій. Мета ради: «опрацювання проблемних питань, пов'язаних з необхідністю аналізу публікацій та інших матеріалів на предмет розпалювання релігійної чи національної ворожнечі, образи релігійних чи національних почуттів» [11, с. 55].

Однак зазначимо, що згідно п.7 Указу Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» виданого в грудні 2010 р. Національна комісія з питань захисту суспільної моралі потрапила до списку державних органів які підлягають ліквідації, а її функції передаються до інших органів виконавчої влади. Існування вказаної Ради дебатується у суспільстві до сьогодні.

В січні 2012 року було створено *Громадську раду при Міністерстві культури України*. Згідно структурного поділу громадська рада складається із п'яти профільних комісій, серед яких Комісія з питань релігій [1]. Головою даної комісії є М. Васін – виконавчий директор Інституту релігійної свободи. Безпосередньо на засіданнях Комісії обговорювалися питання щодо духовного здоров'я суспільства, затвердження Мінкультом Стандарту надання адміністративної послуги з реєстрації статуту (положення) релігійної організації та обговорення удосконалення принципу «подвійної» реєстрації релігійних організацій.

В червні 2012 р. згідно наказу Міністерства культури України від 22.06.2012 р. № 668 було утворено *Експертну раду з питань свободи совісті та діяльності релігійних організацій* яка є «постійним кон-

сультативно-дорадчим органом, утвореним для розгляду наукових рекомендацій, проведення фахових консультацій та вивчення проблемних питань, пов'язаних з реалізацією державної політики у сфері релігії» [8]. Головою Експертної ради призначено Ю. Богуцького – першого заступника Міністра культури України.

Зазначимо, що з 2007 р. до 2011 р. при Державному комітеті України у справах національностей та релігій діяла *Експертна рада з питань свободи совісті*¹. На засіданнях вказаної ради обговорювалися актуальні питання у сфері державно-конфесійних відносин, отже можна висловити припущення, що на майбутніх засіданнях новоствореної Експертної ради при Мінкульті буде продовжена традиція щодо пошуку оптимальних шляхів вирішення питань релігійного комплексу держави.

Проаналізувавши діяльність консультативно-дорадчих органів при центральних органах виконавчої влади, можна відмітити те, що дані органи існують в формі громадських, науково-консультативних та експертних рад при п'яти міністерствах України та одному відомстві. Також зазначимо, що вказані об'єднання за короткий час свого існування показують ефективні результати своєї діяльності та налагодження партнерських відносин між суб'єктами державно-конфесійних відносин. Представники релігійної спільноти та експерти державно-конфесійних відносин відмічають, що в подальшому потрібно розширювати діяльність подібних органів, зокрема при Міністерстві юстиції, Міністерстві внутрішніх справ, Міністерстві соціальної політики, Державному комітеті телебачення та радіомовлення України та Державній податковій служби України. Перспективою подальшого розвитку даної проблематики можуть слугувати дослідження відносно діяльності громадських рад як консультативно-дорадчих органів щодо вирішення питань державно-релігійного комплексу на місцевому рівні, зокрема при облдержадміністраціях України.

Список використаних джерел та літератури:

1. Громадська рада допоможе Мінкультури з формуванням політики у сфері релігії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.irs.in.ua/>

¹ Також зазначимо, що окрім Експертної ради з питань свободи совісті до 2011 р. при Держкомрелігії здійснювала діяльність Рада представників духовних управлінь і центрів мусульман України. Оскільки впродовж 2011 р. Держкомнацрелігій припинив свою діяльність, відповідно припинили діяльність вищезазначені ради. Функції Держкомнацрелігій були передані до Міністерства культури України.

index.php?option=com_content&view=article&id=1067%3A1&catid=34%3Aua&Itemid=61&lang=uk.

2. Деякі питання визнання дипломів і наукових ступенів випускників вищих духовних навчальних закладів. Наказ МОНмолодьспорт №1210 від 21.10.11 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/24286/.

3. Кабінет Міністрів України постанова від 17 березня 2011 р. № 267 «Про внесення змін до переліків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2006 р. № 1719 та від 27 серпня 2010 р. № 787» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-vnesennjajzmin-do-perelikiv-zatverdzhenih-postanovami-ka-doc50137.html> (20.10.2012)

4. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Основи християнської етики. 1-11 класи. – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2010. – 160 с.

5. Освіта України — 2011: Інформаційно-аналітичні матеріали про діяльність Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України у 2011 році / Уклад.: О.А. Удод, К.М. Левківський, В.П. Погребняк, О.В. Дашковська, Д.Б. Панасевич, А.К. Солоденко. – К., 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://timo.com.ua/node/10040> (20.10.2012)

6. Положення про Раду у справах душпастирської опіки при Міністерстві оборони України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mil.gov.ua/index.php?part=council_pastoral_care&sub=polozhenia (20.10.2012)

7. Попок А., Решетніков Ю. Актуальні питання розвитку державно-церковних відносин в Україні / А.Попок, Ю.Решетніков [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/39913/ (20.10.2012)

8. При Мінкультури створено Експертну раду з питань свободи совісті та діяльності релігійних організацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/291703?mustWords=%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE&searchPublishing=1> (20.10.2012)

9. Про затвердження Переліку спеціальностей, за якими проводяться захист дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань. Наказ Вищої атестаційної комісії України від 23 червня 2005 року № 377.

10. Про створення при Міністерстві освіти і науки України громадської ради з питань співпраці з церквами та релігійними організаціями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_3e/pg_gnwnwm.htm (20.10.2012)

11. Рада у справах душпастирської опіки при Міноборони розпочала роботу над концепцією запровадження військового капеланства в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/faith_and_weapon/34384/ (20.10.2012)

12. Релігія і влада в Україні : проблеми взаємовідносин. Інформаційно-аналітичні матеріали до Круглого столу на тему : «Державно-конфесійні відносини в Україні, їх особливості і тенденції розвитку» 8 лютого 2011р. – К., 2011. – 82 с.

13. У Прес-центрі національного інформаційного агентства Укрінформ відбулось чергове засідання Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій (ВРЦіРО) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.moral.gov.ua/news/77/> (20.10.2012)

14. Угода про співробітництво між Всеукраїнською Радою Церков і релігійних організацій та Міністерством охорони здоров'я України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.moz.gov.ua/ua/print/church_agreement.html.